

SUVREMENA ETNOGRAFIJA I USMENA KNJIŽEVNOST KOSTANJA U ANTROPOLOŠKOM I TEOLOŠKOM KONTEKSTU

Bašić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:267797>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**HRVATSKA TRADICIJSKA KULTURA I USMENA KNJIŽEVNOST U
KOSTANJU**

ANA BAŠIĆ

SPLIT, 2013.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**HRVATSKA TRADICIJSKA KULTURA I USMENA KNJIŽEVNOST U
KOSTANJU**

Studentica

Ana Bašić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2013. godine

KAZALO

UVOD	4
Poljička Republika danas	7
O kazivačima.....	8
1. Povijesne predaje.....	9
1.1. Mila Gojsalić	9
1.2. Bratovštine	13
2. Vjerski običaji	19
2.1. Gospin prinos	19
2.2. Blagoslov polja.....	22
2.3. Sveti Ivan – Ivanjdan.....	23
2.4. Sveti Mihovil i Gospa od Ružarija	24
2.5. Sveti Špirijun.....	25
ZAKLJUČAK	26
RJEČNIK	28
LITERATURA.....	30
SAŽETAK.....	31
SUMMARY	32

UVOD

Omišku Zagoru čine dijelovi planinskih grebena Mosora i Biokova, Krška zaravan u Zamosorju i udoline Tugare, Gata, Zvečanje, Podgrađe i druge. Upravo su te udoline pogodne za poljodjelstvo, posebno za uzgoj voća i povrća, radi mogućeg natapanja s nepresušne Cetine. Krški pašnjaci Zamosorja i ratarske udoline s Cetinom bili su prirodni preduvjet organizacije srednjovjekovne seljačke knežije Poljica.

Srednjovjekovna Poljička Republika stvorena u malopristupačnom okolišu, nastojala je očuvati svoje stare tradicije – jezik, običaje, elemente patrijarhalne etike, što je posebna vrijednost za istraživanje. Njen zakonik, Poljički statut jedan je od najznačajnijih pa i najvažnijih spomenika starohrvatskog prava. Poljički statut nastajao je u različitim vremenima, a očuvan je u starohrvatskoj redakciji s ikavskim refleksom jata. Iako je vremenska određenost najranijih poznatih tekstova iz 1400. godine ili sredine 15. stoljeća, nije isključeno postojanje tekstova ranijih razdoblja.¹ Poljički statut je od posebnog interesa jer se teško može u riznici srednjovjekovne Europe pronaći dokument koji bi nas toliko dobro upoznao s jednim formama društvenog odnosa te nijedan od poznatih ranosrednjovjekovnih zakonika nije pružio toliko građe za proučavanje društvenih odnosa u staroslavenskom svijetu kao Poljički statut.

Slika 1. Poljički Statut iz 1440. godine

¹ Mihanović, Frane i dr. urednici, *Poljica – Godišnjak Poljičkog dekanata*, Gata, Tiskara Poljica – Dugi Rat, 2001., str.9.

Zanimljiva je legenda o trojici braće – Tišimiru, Krešimiru i Elemu, koji su po mitskoj predaji osnovali slobodnu župu - općinu Poljica. Neki kažu da se ta priča temelji na narodnoj predaji, drugi da je samo legendarna, no don Stipe Kaštelan (povjesničar i autor dramske trilogije o poljičkoj prošlosti) je proučivši sve dostupne mu povijesne izvore i dotadašnju literaturu sa sigurnošću zaključio: da se narodna predaja, o kralju Miroslavu i njegovim sinovima (po imenima Krešimir, Tišimir i Elem), osnivačima Poljica jest u suglasju s hrvatskom poviješću; da se ne može ničim pobiti; da poljički starosjedioci – didići, nisu bili od kraljevskog roda; te da Poljica nisu reliquiae reliquiarum Hrvatskog Kraljevstva.

Dakle, povijesna vrela kažu: sinovi kralja Miroslava Trpimirovića doselili su se u Poljica nakon nasilne smrti svoga oca 949. godine. Trojica braće osnivača Poljica ustrojili su oko 1015. godine na mosorskom krunskom dobru hrvatsku županiju, čije ime se prvi put spominje u ispravi hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. i kasnije u listinama kraljeva Stjepana II. i Dmitra Zvonimira. S ustrojavanjem svoje slobodne općine Poljičani su počeli oko godine 1140., a završili dogovorno nakon sukoba sa splitskim nadbiskupom Arnirom u poljičkom mjestu Dubravi 4. kolovoza 1180. godine. U današnje vrijeme, vjernici stare župe sv. Luke u Dubravi, svake godine tog dana slave blagdan – spomen sv. Arnira mučenika, koji je mučeništvo podnio na taj dan, u današnjoj župi Dubrava, gdje mu je i sagrađena crkva. Na mjestu gdje je kamenovan, provrila je voda, za koju se u vjerničkom puku vjeruje da je čudotvorna, pa na bunar podignut na mjestu mučeništva i danas dolaze mnogobrojni hodočasnici da zagrabe čudotvornu vodu. Sv. Arnir (Rajnerije) je uz sv. Staša (Anastazija) suzaštitnik Splitsko-makarske nadbiskupije, a njegovi ostaci ugrađeni su u glavni oltar splitske prvostolnice Sv. Duje.

Nadalje, didići (starenici, starosjeditelji, koljenovići), koji su podrijetlom bili kraljevskog roda, imali su svoju didovinu u Gornjim Poljicima i dijelom u Srednjim. Tugare, Srinjine, i sela Donjih Poljica napućivala su vlastela. Neobično ime trećeg sina – Elem, potječe od imena Jelena (Elena), nevjeste ubijenoga kralja Miroslava (to je poznata kraljica Jelena iz roda zadarskih Madijevaca, žena kralja Mihajla Krešimira i majka kralja Stjepana Držislava).²

Zatim, narodna predaja govori da su se u početku 13. stoljeća Poljičani okupili oko crkve sv. Jurja na brdu Gradcu i osnovali svoju posebnu, vlastitu župu – općinu tzv. "Poštovanu župu – općinu Poljica".³ Poljica su do tada pripadala Primorskoj županiji sa

² Isto, str. 10.-11.

³ Isto, str.12.

sjedištem u Klisu unutar hrvatske države. Ugarsko – hrvatski kraljevi su s netrpeljivošću gledali na te stare hrvatske županije koje su same sebi birale župane. Oni su te županije "cijepali" i župe darivali svojim ljudima, kraljevskim plemićima. Poljica nisu željela da budu nikome darovana. Zbog toga su Poljičani osnovali svoju vlastitu župu – općinu, koja će živjeti po svojim vlastitim zakonima, makar unutar hrvatske države. Smatrali su da će tako biti bolje zaštićeni.

No, kad se govori o počecima Poljičke Župe – Općine ne može se mimoći tradicija, za koju sam već prethodno naglasila da ima svoj povijesni temelj. Dakle, tri brata: Krešimir, Tišimir i Elem, sinovi hrvatskoga kralja Miroslava, nakon smrti svog oca, kojega ga je u građanskom ratu 949. godine ubio ban Pribina, pribjegli su iz Bosne u Poljica, točnije u današnju Ostrvicu, blizu izvora Pokornik. Od njih potekoše tri poljička plemena, bratstva nazvana njihovim imenima: Tišimirovići, Krešimirovići i Limići. Nakon nekog vremena svaki od njih je pošao na svoju stranu. Tišimir je zaposjeo zemlje od brda Gradca usred Poljica do Cetine kod Zadvarja, Krešimir od Gradca do rijeke Žrnovnice, nastanivši se u Dubravi, a Elem pođe u Gornja Poljica i tu ostane. Oni su u mjestima gdje su stolovali imali svu vrhovnu izvršnu vlast i nazivali su sebe "plemenitim didićima", za razliku od drugih pripadnika – slobodnih pučana i kmetova. Sredinom 14. stoljeća u Poljica su iz sjeverne Hrvatske bili poslani od ugarsko – hrvatskog kralja Ljudevita I. plemići Juraj Rajčić i Juraj Dražojević, te su od njih potekla "poljička vlastela" ili kako se još uvijek nazivaju "ugarska vlastela". Oni su zajedno s "didićima" ravnopravno dijelili vlast u Poljičkoj Župi.⁴

Smatra se da je Poljička Župa nastala tako što su se tri plemena (iz Gornjih, Srednjih i Donjih Poljica, tj. Tišimirovići, Krešimirovići i Limići) ujedinila u Poljičku Župu ili Općinu. Najstariji dokumenti koji spominju trojicu braće kao osnivače Poljičke Župe potječu iz XV. stoljeća. Činjenica što potječu od nasljednika kraljevske loze Poljičanima je bila čvrsta spona njihova ponosa koja ih je u svim vremenima njihove povijesti još čvršće okupljala u zajedništvo.

Slika 2. Veliki pečat Poljičke Republike

⁴ Isto, str.14.-16.

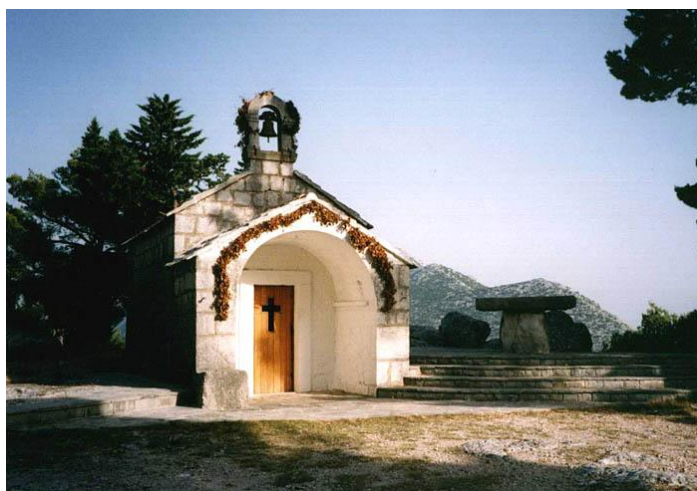

Slika 3. Mali pečat Poljičke Republike

Poljička Republika danas

Poljica su nazvana po brojnim malim poljima na obroncima Mosora. Sastoje se od Donjih, Srednjih i Gornjih Poljica, a drevna Poljička knežija bila je podijeljena na 12 katuna, koji su nosili imena dvanaest većih poljičkih sela. Svaki katun je u rano jutro na blagdan svetog Jure, 23. travnja birao svog katunara, a oni su, nakon vjerske svečanosti na brdu Gradcu, danas u selu Gata, silazili zajedno s narodom obučenim u svečane nošnje u Podgradac (mjesto ispod brda Gradac) i birali velikog kneza, koji je tu dužnost trebao ponosno obnašati na jednogodišnju čast.

I dan-danas ta tradicija živi. Svake godine bira se poljički knez. Već devetu godinu zaredom to je Petar Rodić, rodom iz Trnbusa, ujedno i predsjednik "Društva Poljičana". Brine se za baštinu i kulturu Poljica, a cilj društva je kulturu unaprijediti, a baštinu sačuvati od propadanja i zaborava.

Slika 4. Crkvice sv. Jure na brdu Gradac

Gornjim Poljicima pripadaju Dolac Donji, Putišići, Srijane, Dolac Gornji i Trnbusi. Srednja Poljica uključuju današnja mjesta: Donje i Gornje Sitno, Srinjine, Tugare, Dubrava, Naklice, Gata, Zakućac, Čišla, Ostrvica, Zvečanje, Smolonje, Kostanje, Seoca i Podgrađe. Primorska, odnosno Donja Poljica čine mjesta: Podstrana, Jesenice, Dugi Rat i Duće.⁵

O kazivačima

Zbog čega upravo ja pišem o tradicijskoj kulturi i usmenoj književnosti Poljičana? Naime, moji preci su iz Srednjih Poljica, iz mjesta Kostanje. Jednog proljetnog popodneva, u u Kostanju (ili kako se to kaže - „u Bašića dvorin“), povela sam među svojom rodbinom razgovor o običajima i narodnim predajama s ciljem da što bolje proučim koliko toga ljudi znaju i što najviše pamte. Nastala je žustra rasprava jer Kostanjci njeguju kulturnu baštinu, cijene stare običaje i vole ih primjenjivati, a i u raspravama o njima su često glasni. Kazivačima sam dopustila da međusobno razgovaraju, poticala sam ih postavljajući pitanja te sam ih istovremeno snimala. Kazivači nisu znali da ih se snima kako to ne bi utjecalo na tijek ni na stil kazivanja. Kazivača je prvotno trebalo biti samo dvoje, no s vremenom su se i drugi uključivali. Bilo je i prepirki, nadglasavanja i smijeha.

Prvi kazivač zove se Stipe Bašić, nadimkom Stipan, rođen 1955. godine. U Kostanju živi cijeli život i jako dobro poznaje život u selu, posebice crkvene običaje koji ga najviše i zanimaju te nerijetko provodi svoje slobodno vrijeme čitajući stare crkvene spise ili pak povijesne knjige. Od svih kazivača bio je najgorljiviji i najuporniji u tome da se što točnije izrazi mada to ni od jednog svog kazivača nisam tražila.

Drugi kazivač je Josip Bašić-Jozo, rođen u Kostanju, 1944. godine. Velik dio svog života proveo je u Njemačkoj, gdje je otišao "truhom za kruhom". Otprilike prije godinu i pol dana trajno se vratio sa suprugom u Hrvatsku, točnije u Kostanje gdje su obnovili stari dio kuće i nastanili se. Jako su sretni što su se vratili, kažu da je ovdje najljepše i kako kažu: „*ne pada im na pamet više ikad otić u Njemačku...dobro je tamo, ali ovdje je srce.*“

Treći kazivač je Marinko Bašić, zvani Frfa, rođen u Kostanju, 1942. godine gdje i dan-danas živi. Također dobro poznaje narodne predaje i crkvene običaje.

Četvrti kazivač je Miro Bašić, od mladosti zvan Roko, rođen u Kostanju 1949. godine. U Kostanju je proveo svoje djetinjstvo, kojega se uvijek s radošću prisjeća.

⁵ Horvat, Ivan, *Splitsko-dalmatinska županija*, Školska knjiga, Zagreb, 1997., str.57.

1. Povijesne predaje

Predaja je vrsta priče koja se temelji na vjerovanju u istinitost njenog sadržaja. Povijesne pak predaje opjevavaju važne povijesne događaje ili osobnosti. Prema povijesnom slijedu povijesne predaje zajedno s epskim pjesmama dijele se na: agrafijsko razdoblje, doba drevnih Grka, ilirsko i rimsko doba, starohrvatsko doba, razdoblje od ujedinjenja Hrvatske do kraja vladavine narodnih vladara (925.-1463.), razdoblje osmanske vladavine (1463.-1878.), razdoblje od kraja 19. st. do 1914. godine, razdoblje između dva Svjetska rata (Jugoslavija 1918.-1990.), razdoblje SFRJ (1945.-1990.) te na period od osamostaljenja Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine (1990. -)⁶

Prva povijesna predaja koju ću obrađivati pripada razdoblju od ujedinjenja Hrvatske do kraja vladavine narodnih vladara, točnije razdoblju borbe protiv osmanske okupacije. Povijesne predaje nisu samo objektivni povijesni izvor, već su i slika naše povijesti. One su utkane u svijest našega naroda koji te predaje pamti, prenosi i razvija.⁷

1.1. Mila Gojsalić

Kostanje je malo mjesto, znamenito jer je ujedno i rodno mjesto hrvatske Judite, heroine Mile Gojsalić. O njoj je narod ispjevao pjesmu prema kojoj je hrvatski skladatelj Jakov Gotovac 1951. godine skladao operu „Mila Gojsalić“, a hrvatski kipar Ivan Meštrović izradio je njezin kip, koji se nalazi na cesti Omiš – Gata, na ušću rijeke Cetine. O njoj je pisao i August Šenoa, tvorac hrvatskog čitateljstva.

Slika 5. Meštrovićev kip Mile Gojsalić

⁶ Dragić Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 272.-274.

⁷ Bošković-Stulli Maja, *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*, MH, Zagreb, 1984, str. 2.

Evo što o slavnoj junakinji govori prvi kazivač:

„U ona doba strašnih navala Turaka, Mila Gojsalić je bila poljička cura iz Kostanja. Kad je zapovjednik Turaka vidio Milu u Kostanju, valjda negdi u selu i tío ju je imati. Ona se tomu opirala, ali je na kraju za spas svoje zemje se žrtvovala i otišla u Turčinov dvor. Kad je on zaspa, Mile mu je zapalila dvor, a Poljičani su navalili na Turke. I tako su Poljica spašena od Turaka.”⁸

Tako je Mila Gojsalić 27. ožujka 1648. godine zavela Topal-pašu i zapalila barutanu žrtvujući svoj život za slobodu Poljica. Neki povjesničari ovaj događaj smještaju u 1530. godinu. No, kao potvrda autentičnosti prve godine svjedoči nam žrtva trideset heroína iz Marine kod Trogira. Te hrabre žene su 1657. godine pobjedonosno obranile svoj rodni kraj od Osmanlija.⁹

Podizanjem zastave „*Dani Mile Gojsalić*“ na rodnoj kući poljičke heroíne započinje ljetna istoimena kulturna manifestacija koja se, u njenu čast odvija svakog srpnja u Kostanju. To je manifestacija koja evocira uspomene na tradicije Poljica u okviru koje bude upriličeno niz kulturnih događanja, među ostalima i tradicionalni susret dalmatinskih klapa. Na susretu klapa dodjeljuje se kip nazvan po njoj, pojedincima koji se tijekom protekle godine istaknuli u promidžbi dalmatinske, a posebice poljičke baštine. Sama manifestacija, Mili Gojsalić u čast, zamišljena je s naglaskom na budućnost, koja se na ovom kršu u arealu nekad slavne Poljičke knežije temelji na tradicijskim vrijednostima. Ova manifestacija nastoji očuvati povijesnu i kulturnu baštinu, kao i tradicijske vrijednosti Poljica, drevne starohrvatske knežije.

U Kostanju i danas postoji zaseok Gojsalići. Povijesna rodna kuća poljičke Judíte, danas kuća braće Gojsalić za vrijeme održavanja manifestacije je otvorena za posjetitelje. U kući su pohranjeni zapisi i dokumenti iz 16. stoljeća. Kuća se planira uz pomoć i entuzijazam obitelji iz mjesta dovesti u funkciju kulture i turizma ovog kraja, kao npr. spomen-kuća ili etnografska zbirka.

⁸ Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955.g. u Kostanju.

⁹ Dragić Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 358.

Slika 6 - rodna kuća Mile Gojsalić (crveni krov)

Slika 7 – zaseok Gojsalići

Slika 8 – Kulturna manifestacija „*Dani Mile Gojsalić*“ (slikano ispred rodne kuće)

Slika 9 – Kulturna manifestacija „*Dani Mile Gojsalić*“ (žene obučene u poljičke narodne nošnje)

Slika 10 – U okviru manifestacije održava se i „*Večer soparnika*“, tradicionalnog autohtonog poljičkog jela napravljenog iz jednostavnih pripravaka (brašno, blitva, crveni i bijeli luk) začinjeno uljem i solju, ispečeno prastarim načinom na užarenom kominu u žeravi s lugom; pripremao se težacima za posnih dana kao i u iznimnim prigodama; njegova tradicijska priprema ima svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra Republike Hrvatske.

1.2. Bratovštine

Neki znanstvenici zastupaju tezu da je Poljička Župa – Općina nastala iz zaštitnoga zadrugarstva jer se u Poljičkom statutu spominje riječ liga. Liga bi trebala označavati nekakvo udruženje u političke svrhe. Hrvatske riječi za ligu su posoba ili obljuba, a iz tih naziva možemo zaključiti da su lige bile udruženja za međusobnu pomoć, dobrovoljne udruge koje su nastale iz potrebe za zajednicom za obranu javne sigurnosti. Takva udruženja stvarala su se uz prisegu.

Jedna isprava iz 1343. godine spominje „fraternitas“ – bratstvo sklopljeno između Senjana i plemena Babonića, a o postojanju bratstava na tlu Poljičke knežije svjedoči nam Poljički statut. Poljička bratstva ustanovljivala su se prisegom „*dušami i virami*“ svih Poljičana okupljenih na skupnom zboru Poljica, pa se stoga svi Poljičani u Statutu nazivaju „*braća, braća Poljičani*“, a njihovo vijeće „*bratskim*“. Poljičani su sklapali bratstva u svrhu održavanja mira, zajedništva, sklada, jedinstva i poljičke sloge. Bratstva su se obnavljala kad bi zbog izvanjskih opasnosti ili unutarnjih trzavica bio ugrožen opstanak Poljičke Župe ili kad je prijetio rascjep među samim Poljičanima.¹⁰

Bratovštine su u Kostanju i danas prisutne. U samom selu postoje četiri različite bratovštine koje sve imaju isti cilj: promicanje bratstva, jedinstva i poljičke sloge. Tradicionalno članovi bratovština okupljaju se prve nedjelje mjeseca svibnja. Na taj dan prirede veliku gozbu za sve svoje članove, vesele se i prepričavaju „kako je to nekad bilo u onim vrimenima“. Sastaju se sa župnikom, razgovaraju o događajima u selu protekle godine i sl.

O bratovštinama sam razgovarala sa svojim kazivačima, koji su svi članovi istih. Članstvo u bratovštinama se nasljeđuje, pa su tako i oni naslijedili od svog oca svoje mjesto u bratovštini, ili kako oni kažu „*u bratimin*“ na što su svi jako ponosni.. Kazivači međusobno razgovaraju, te taj razgovor (onako kako se zaista odvijao) prilažem:

„prvi kazivač: Bratimi se održaju prve nedilje u petom misecu...

drugi kazivač: Al otkad se to održaje?

¹⁰ Mihanović Frane i dr. urednici, *Poljica –Godišnjak Poljičkog Dekanata*, Gata, Tiskara Poljica - Dugi Rat, 2001., str.16.-17.

treći kazivač: To se održaje ima godina i godina, ko zna...a to je bilo zato jer se prije narod više drža skupa. I odredili su tako da se sastaju prve nedilje u petom mjesecu, tada je lipo vrime, proliće, tad počinje i posal u Blatu¹¹, obrađivaju se polja...

četvrti kazivač: Imali su zajedničko vino, polje...zemlju su imali zajedničku. Zemlja se dilila među bratimima. Zemlju su zajednički obrađivali, pa su kasnije dilili među bratimin ili su davali siromašnjima. Zajednički su obrađivali i vinograde. I sada postoji zajednička zemlja, ali mislim da se više ne obrađuje. Vjerojatno je ta zajednička zemlja bila za pomoć najsiromašnjima u bratimin, među njima najsiromašnjim...

treći kazivač: Naši bratimi se zovu bratimi svetoga Mihovila. Svako selo je imalo svoje bratime. Ne znan da li ih danas ima u svakom selu...toga je prije bilo više. U našem selu ih ima još. Pet...četiri ili pet bratovština. Danas ima i bratima svetoga Josipa, bratima Srca Isusova i svetoga Ivana. Imali su i svoje bratimske kuće. Ponekad su se sastajali i sa popon u njegovoj kući pored crkve. Ova crkva, naša crkva!! Bilo je prije deset dana 300 godina kako se blagoslovila, ne ova, nego manja crkva koja se tu nalazila...

prvi kazivač: Tamo di su fundamenti stari te crkve...¹²

Pitanje „Što još možete reći o bratovštinama?“, potaklo je raspravu:

„treći kazivač: Imaju zajedničke grobove i zajednički spomenik. I naša baba Banuša i dida Jure i Mare pokojna su pokopati svi u bratimski zajednički grob. Oni su bili u bratimima svetoga Mihovila. I pradići, svi su oni pokopati tu.

drugi kazivač: Svi naši stari što ih mi znamo...

treći kazivač: To su oni šta ih mi znamo, a njih je dvadeset u tri groba. Tri groba imaju bratimi svetoga Mihovila. A na tom spomeniku, poviše groba piše Bratimi svetoga Mihovila.

četvrti kazivač: Najvjerojatnije je ta zemlja bila da pomažu jedni drugima, najsiromašnjima...

treći kazivač: Ma da, to je bila zemlja, ali oni su pomagali jedni drugima...to su bile bratovštine!! U ono doba bilo je glada i ovo i ono i oni su se držali skupa, jedan drugome pomagali!

četvrti kazivač: Pomagali su se i onda kad su bili sprovodi...i dan-danas to rade.

treći kazivač: Zato se zovu bratimi! “!¹³

¹¹ misli se na plodno polje uz tok rijeke Cetine.

¹² Prvi kazivač: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955. g. u Kostanju, drugi kazivač: Bašić Josip (Jozo), rođen 1944. u Kostanju, treći kazivač: Bašić Marinko (Frfa), rođen 1942. u Kostanju, četvrti kazivač: Bašić Miro (Roko), rođen 1949. u Kostanju.

Na pitanje „Što se piše u knjige bratovština?“ kazivač odgovara:

„U te se knjige...kad se sastanemo godišnje, jedanput...pravi se zapisnik ko je sve bio, ko je falijo, kome se platila misa za pokojne...odredi se ko čuva tu knjigu i ko će vodit zapisnik. Na primjer umre neko od bratima, svi uplatimo za misu. Onda onaj koji zapisuje ide platit mise i kupit vijenac od bratima.“¹⁴

Na pitanje poznaju li legendu o trojici braće koji su na brdu Gradcu osnovali Poljica svi spremno odgovaraju da im je poznata. Znaju i kako su se braća podijelila:

„Jedan od svetog Jure prema Splitu, jedan prema nama, jedan gori iza Mosora.“¹⁵

Ne sjećaju se imena braće osnivača, ali vjeruju da su u doba kad su se Poljica osnivala postojale samo tri bratovštine i to one u Gornjim, Donjim i Srednjim Poljicima. Kasnije su nastale mnogobrojne nove. Na pitanje o postupku biranja poljičkog kneza kazivači odgovaraju:

„Stavili bi plašt, koji je bio kandidat on je ispred sebe stavio kumparan. Svako selo je imalo svog kandidata. Glavari, starješine sela su glasovali i oni su isto određivali kandidata.“

„Bilo je njih četiri ili pet. Kad bi glasovali, bacali bi kamenčić na kumparan kandidata. To se održavalo u Gatin u blizini igrališta. Na tom mistu su danas ruševine i ploča. Na Gradac idemo na misu za svetoga Juru, dvadesetitrećeg četvrtog. Sveti Jure je zaštitnik Poljica.“¹⁶

To su bratovštine – bratimi. Kazivači su svjesni da ovakve zajednice izumiru, znaju da ljudi u ovakvom užurbanom životu i nemaju vremena za održavanje tradicije i starih običaja. Zbog toga se i sastaju jedanput godišnje, u spomen na nešto u čemu su sudjelovali njihovi stariji. Ponosni su članovi bratovština i nadaju se da će njihov zanos i ljubav prema poljičkoj tradiciji prepoznati i mlađi naraštaji, da će i oni svake godine sudjelovati u bratimskim

¹³ Isto.

¹⁴ Kazivač: Bašić Marinko (Frfa), rođen 1942.g. u Kostanju.

¹⁵ Kazivač: Bašić Miro (Roko), rođen 1949.g. u Kostanju.

¹⁶ Isto.

sastancima i da će se njihova imena upisivati u knjige bratovština. Za kraj, evo što se u bratovštinama govori u Poljičkom Statutu:

*„Svikolici njih dvanaest sela
dvanaest apostola slobode
izdanci dvanaest plemena hrvatskih
zbratimljeni*

(...)

*Niz Cetinu ali posrid rike
ča voda nosi
ako nosi voda
niz Cetinu koja teče u more
voda nosi glase
o bratimstvu siromaških
i jošće o slobodi.*

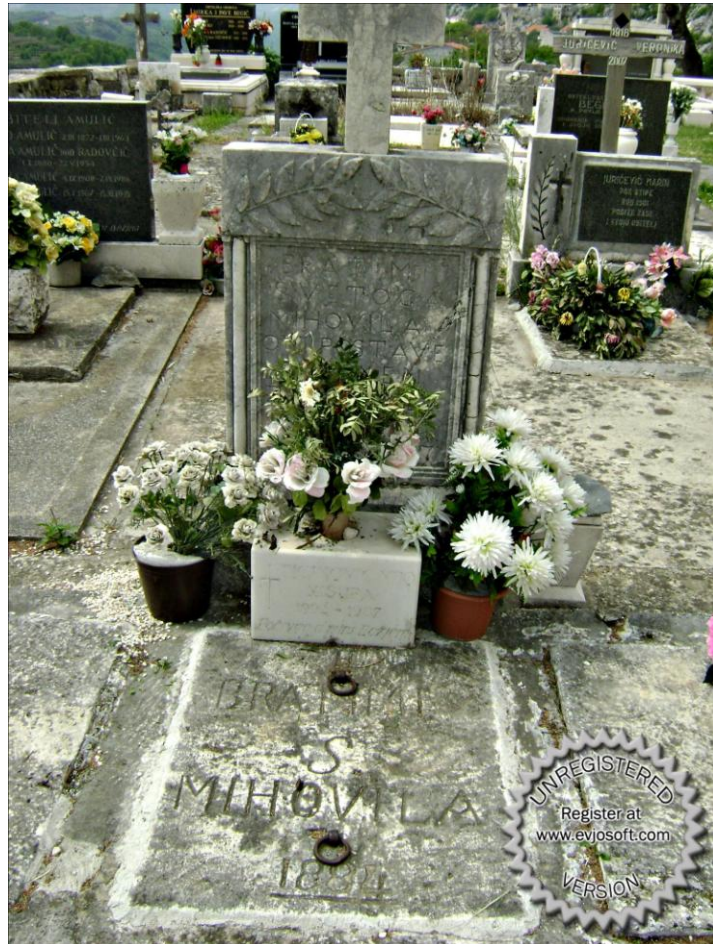
(...)

*Skladno učiniše i uzakoniše
sjediniše tvardo i nepomčito
na sklad i na mir
i bractvo i jedinstvo
kako je uvijek bilo
svakomu pravda na mistu
s mirom i u miru*

(...)

*I rekoše
i podniše svojim virami i dušami
da će sa siromaškim
uvik biti u sklad
Ako bi koji tomu bio neviran
bit će nevirnik bratimski
bit će upisano da je nevirnik
i nima se nikad primit u zbor
ni u nijedno više
ni bratimsko ni siromaško*

*ni od njiova kolina
nigdar biti ni vičnik ni sudac.*¹⁷

Slika 11 - tri grobnice bratima sv. Mihovila iz 1884. (svaka bratovština ima 3 grobnice)

¹⁷ Mihanović, Frane i dr. urednici, *Poljica-Godišnjak Poljičkog Dekanata*, Gata, Tiskara Poljica - Dugi Rat, 2001., str. 47.-50.

Slika 12 - nadgrobni spomenik na kojem je uklesano „*Bratimi svetoga Mihovila ovi postave spomen za svoje vjerne mrtve 1937.*“

2. Vjerski običaji

2.1. Gospin prinos

Svake se godine u Kostanju, četvrte nedjelje mjeseca svibnja održava „*Gospin prinos*“. To je najveći blagdan župe Kostanje, dan pobožnosti, veselja i gozbe. Gospin prinos naziv je za zavjetnu procesiju vjernika župe Kostanje i susjedne župe Podgrađe s kipom Blažene Djevice Marije. Četvrte nedjelje mjeseca svibnja župljani Kostanja kreću iz župne crkve svetoga Mihovila i u vjerničkoj procesiji hodočaste do crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Podgrađu. U Podgrađu vjernici uzimaju kip Blažene Djevice Marije te se zajedno s vjernicima župe Uznesenja Marijina vraćaju u svoju župu svetoga Mihovila s Gospinim kipom, crkvenim barjacima i zastavama u pobožnoj procesiji. Kip biva postavljen u kostanjsku crkvu te se potom slavi svečana misa. To slavlje ima značenje zavjetnoga Gospina blagdana za Kostanjce stoga te nedjelje ugošćuju rodbinu i prijatelje.

Nakon mjesec dana u Kostanju Gospin kip se uz sličnu pobožnost vraća u župnu crkvu u Podgrađu. Taj se dan naziva „*Gospino vraćanje*“. Slijedi svečana zavjetna misa u podgrajskoj župnoj crkvi, a ta nedjelja ima značenje njihova zavjetnoga Gospina blagdana, pa stoga oni dočekuju uzvanike iz redova rodbine i prijatelja.

Gospin kip nose mlađi muškarci, koji se za tu čast predbilježe čak i godinama unaprijed. Evo što o običaju Gospina prinosa govore kazivači:

*„Legenda govori da jedanput je Gospe nestala. Kip Gospe se nije više nalazio u crkvi. Nakon nekog vremena legenda kaže da se ona vratila u Kostanje. I od tada je ostala tradicija da se Gospa nosi na ramenin.“*¹⁸

Upitala sam ih da li se ovaj običaj nošenja Gospina kipa u susjedno selo s godinama promijenio. Odgovaraju da nije, uvijek je isti. I dalje je Gospin prinos najveća svetkovina u selu, dan najveće „fešte“, kad se raduju i stari i mladi. Prisjećaju se kako je bilo prije, za vrijeme drugih političkih režima. Spominju i neke anegdote.

¹⁸ Kazivač: Bašić Josip (Jozo), rođen 1944.g. u Kostanju.

„U Kostanju je uvijek isto, ali u drugim mistima nije. Za vrime komunizma je bilo zabranjeno nosit Gospin kip. I mi došli tamo, u procesiji, sa zastavama i križon, a njihov pop reče da ne možemo unutra s kipon jer su dobili zabranu. Vlast tadašnja nije dala, zabranjivala je da procesija puton, ceston ide. I onda su se našla naša četiri čovika koji su po noći odnili kip i donili ga vamo. Njih četvero su na kraju išli u zatvor. Brzo ih je pustilo i vratili su kip nazad.“¹⁹

„A jedne godine nan nisu dali nosit kip. Kad smo ga donili u crkvu, Pograjci su došli po noći s autom teretnim i odnili je nazad. Onda ti je sutradan krupa okrenila. Možda je to bilo prije pedeset godina. Ja sam bio mali, bilo je to iza rata. I krupa je stukla Podgrade, a u nas nije bilo ništa.“²⁰

Treći kazivač (kroz smijeh): „To je sve zato šta su Pograjci ukrali Gospu“²¹

Slika 13 - Gospin prinos (muška poljička narodna nošnja, slikano u 5. mjesecu 1987. god.)

Nastala je žustra rasprava o tome kako se to uistinu doodilo i zašto narod misli da su mještani susjednog sela preko noći ukrali kip Gospe, dok drugi misle da je Gospa sama otišla i vratila se.

¹⁹ Kazivač: Bašić Josip (Jozo), rođen 1944.g. u Kostanju.

²⁰ Kazivač: Bašić Marinko (Frfa), rođen 1942.g. u Kostanju.

²¹ Isto.

„Ma to je bilo kad su se Pograjci posvađali sa Kostanjcima radi limozine! I nisu dali svoj kip. Ne znam tačno koje je godine to bilo, možda trideset godina unazad. Nešto su se posvađali, selo između sela. I onda Pograjci nisu dali te godine kip, a Kostanjci su uzeli svoj kip Gospe Rožarice iz crkve i išli su u procesiju do na granicu Podgrađa i sta je jedan čovik stari...on je sta nasrid ceste i cili se puk okrenia oko njega i vratili se nazad u crkvu i fešta se održala. Popodne se naoblačilo, krupa je pogodila Podgrađe do granice s Kostanjem, a u Kostanju nije bilo krupe.“²²

„Ali uvijek je bilo isto. Velika fešta. Četvrte nedilje u petom misecu, iza Ivana Nepomuka prva nedilja.“²³

Otkad se slavi svetkovina Gospina prinosa mještanima nije poznato.

„U zapisniku najstarijih knjiga ne spominje se datum prvoga prinosa. Ne znamo tačno kad je ta tradicija počela. U najstarijim knjigama i župe Kostanje i župe Podgrađe se ne spominju prvi datumi. A sama svetkovina Gospina prinosa nastala je od zavita. Na nešto su se ljudi zavitovali da će to obavljat. Tradicionalno procesija ide iz jednog mista u drugi i putem se pivaju Marijanske pisme. Pivaju se i Gospine litanije. Predvodnik zbora počinje sa 'Kraljice mira...', a narod će 'moli za nas' i tako dalje. Kad završe sa litanijama, počinje neka Marijanska pisma. Kad procesija s Gospinim kipom dođe iz Podgrađa u Kostanje, dica pred ulazak Gospe u crkvu posipaju kip s friškin cvićem koje nose sa sobom u košaricama.“²⁴

„I svaka kuća popodne peče janje!“²⁵

Na koji se način određuje tko će nositi kip Blažene Djevice Marije?

„Obično bi bilo prije...obično bi nosili mladi vojnici koji te godine idu u vojsku, našla bi se četri koja idu te godine u vojsku, a za zahvalnost što nose kip svaki je bio dužan obaviti jednu dnevnicu na crkovnoj zemlji. Kopale su se loze...“²⁶

Ne zna se tačno otkad pobožnost Gospina prinosa traje, no zasigurno je to običaj koji je bio prisutan u cijelim Poljicima. Slične zavjetne procesije održavaju se i u drugim

²² Kazivač: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955.g. u Kostanju.

²³ Kazivač: Bašić Miro (Roko), rođen 1949.g. u Kostanju.

²⁴ Kazivač: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955.g. u Kostanju.

²⁵ Kazivač: Bašić Marinko (Frfa), rođen 1942. u Kostanju.

²⁶ Kazivač: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955. g. u Kostanju.

selima omiškog zaleđa Ostrvica, Zvečanje, Zadvarje, Srinjine, a vjerojatno su sve uvedene u približno isto vrijeme. U Gatima i Zadvarju takve se godišnje zavjetne procesije obavljaju između dviju crkava unutar granica samih župa.

Sve su te procesije zacijelo uvedene u približno isto vrijeme, a isključiva su specifičnost poljičkoga kraja. Zasigurno se išlo i za tim da takvi zajednički pobožni ophodi pridonesu smirivanju nepotrebnih i štetnih napetosti između susjednih sela do kojih je posvuda lako dolazilo. Neki kažu da je taj običaj započeo 70-ih godina 19. stoljeća jer su u to vrijeme župljani Poljica nabavljali kipove Blažene Djevice Marije. U prošlosti, pobožnost nije održavana nekoliko ratnih godina Drugog svjetskog rata, a procesije su nakon rata više godina bile zabranjivane od komunističkih vlasti. No, narod ih je duboko u nutrini svog vjerničkog bitka njegovao i prenosio pokoljenjima. I danas, nakon više od sto trideset godina postojanja, ova zavjetna procesija, kao i pobožnost prema Mariji Majci Božjoj duboko je ukorijenjena u običaje i vjersku tradiciju župe Kostanje.

2.2. Blagoslov polja

Nekada na blagdan svetog Marka Evanđelista, 25. travnja u Katoličkoj crkvi postojao je običaj molitve za blagoslov polja i rada ljudskih ruku. Bio je to dan kada je narod zahvaljivao za dar svih plodova koje nam Gospodin udjeljuje preko polja, njiva i mora, za sve ono čime Bog blagoslivlja naš rad i trud kojim ostvarujemo sve potrebno za dostojan život. Taj običaj više nije prisutan u Kostanju, te ga se samo stariji naraštaji sjećaju.

Evo što o blagoslovima polja govori kazivač:

„Blagoslovi poja su na svetoga Marka, dvadeset i pet četvrtog. U stara doba bile su četiri izvisine u selu na kojima je bio križ i na sva četiri mista se odilo, pop je odio i drža križ na svetog Marka. Čak je bio, neki kažu, neki stari pop koji nije moga odit, nego su ga nosili, a narod je iša za njim. To je bila velika procesija, dugo je trajala...dugo je trebalo odit dok se obidu sva četiri mista. Danas se više ne ide u procesiju, nego je običaj ić u procesiju samo oko crkve.“²⁷

²⁷ Kazivač: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955. g. u Kostanju.

Dakle, kao što se može zaključiti, u selu postoje četiri brdašca s križem na vrhom na koje je narod hodočastio u zavjetnoj procesiji. Hodalo se nekoliko sati, a sve s ciljem zahvaljivanja Bogu za sve djelatnosti kojima se ljudi bave, da svaki rad bude blagoslovljen i pošten. Svetom Marku se vjernici utječu za zagovor protiv nevremena, munje, tuče, odnosno za plodnu žetvu.

2.3. Sveti Ivan – Ivanjdan

Rođendan svetoga Ivana Krstitelja, koji je krstio Isusa u rijeci Jordan, najglasovitiji je vjerski blagdan u lipnju. Taj propovjednik i posljednji novozavjetni prorok, sin Zaharije i Elizabete, kao kršćanski svetac, uz Blaženu Djevicu Mariju, ima najviše blagdana u liturgiji, kako zapadne, tako i istočne crkve.²⁸ Blagdan svetog Ivana, 24. lipnja se u župi Kostanje od davnina slavio svečanom svetom misom.

Do današnjih se dana u gotovo svim europskim katoličkim zemljama održava tradicija, najvjerojatnije preuzeta još iz doba prije pokršćavanja. Riječ je o paljenju krjesova, ivanjskih vatri, svitnjaka ili kako se u Kostanju kaže, cvitnjaka. U Kostanju se cvitnjaci pale u sumrak, na sam dan sv. Ivana.

Evo što o tome govori kazivač:

*„Na taj dan je svetac ka i u svim drugim župama. Slavi se sveta misa i procesija je oko crkve s kipom svetog Ivana. U večernjim satima pale se cvitnjaci. To se pali na raskršćima, di se križaju dva komšiluka...na križanju njihovih putova se pali vatra, cvitnjaci. Zbog toga se za svetog Ivana kaže da je Ivan Cvitnjak. Na toj vatri se pali kita žita.“*²⁹

Na blagdan sv. Ivana djeca i mladi obično prikupljaju suhe grančice za cvitnjake. Uvijek je važno načiniti što veću hrpu, što veći cvitnjak, kako bi se poslije moglo pričati da je njihov cvitnjak najveći. Stariji bi zapalili cvitnjak, a djeca bi gledala čiji je cvitnjak najveći te se raduju ako je to baš njihov cvitnjak. Kad bi vatra splasnula, oni najhrabriji su preskakali

²⁸ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 56.

²⁹ Kazivač: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955.g. u Kostanju.

preko vatre vjerujući da više nikad neće dobiti žuljeve. Inače, vatra, pepeo, ugljen od izgorjenih cvitnjaka u ivanjskim obredima imaju apotropejske karakteristike, odnosno imaju moć kojom su se tjeroali demoni.³⁰

2.4. Sveti Mihovil i Gospa od Ružarija

Svetog Mihovila, Mihaela ili Mihajla Katolička crkva spominje 29. rujna. Sveti Mihovil je arkandeo, zaštitnik policajaca i vojnika. Crkva od najstarijih vremena gaji prema svetom Mihovilu naročito štovanje i duboku pobožnost. Ona ga u borbi što se vodi protiv sila zla, a i vodit će se do konca vremena, promatra kao svoga moćnog zaštitnika, koji joj je svojom zaštitom trajno prisutan. U Hrvatskoj je veoma razvijen kult sv. Mihovila tako i župna crkva u Kostanju nosi ime tog sveca. Na blagdan svetog Mihovila u crkvi je misa, ali velikog slavlja nema. U Kostanju je drugi najveći blagdan, poslije Gospina prinosa, blagdan Gospe od Ružarija – Rožarice.³¹

O jednom i drugom blagdanu govore kazivači:

„To je naš zaštitnik, mi imamo crkvu sv. Mijovila. Njegov kip na glavnom oltaru je u našoj crkvi...al mi slavimo Gospin Prinos i Rožaricu. Vjerojatno su naši stariji Mijovila i Rožaricu spojili...prebacili feštu svetog Mijovila na prvu nedilju u desetom misecu, na Rožaricu. Mijovil je 29.9., a Rožarica je uvijek prve nedilje u desetom misecu. Sveti Mijovil digod padne i na radni dan, pa su oni to makli da bude u nedilju, pa se to spojilo u jedno, Gospa Rožarica.“

„To je prva nedilja desetog miseca, svake godine. U selu je fešta, svaka kuća peče janje...“

„...u zadnje vrime više i ne bude velika fešta. Neki ljudi spremaju feštu, neki ne...kako ko može. Prije je to bila fešta ka i Gospin prinos. Samo se ne ide u Podgrađe“³²

³⁰ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 59.

³¹ Kazivač: Bašić Miro (Roko), rođen 1949. g. u Kostanju.

³² Kazivači: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955.g. u Kostanju; Bašić Miro (Roko), rođen 1949. g. u Kostanju.

2.5. Sveti Špirijun

Sveti Špirijun ili sv. Spiridion zaštitnik je maslina i maslinara kojega Katolička crkva slavi 14. prosinca. U Kostanju nalazi se kapelica sv. Špirijuna u kojoj se nekada molilo. To je malena zavjetna kapelica koja se nalazi tik uz cestu. Nekada su se na blagdan sv. Špirijuna blagoslivljale masline te se kip sv. Špirijuna iz kapelice procesijom nosio u crkvu. Danas se narod samo toga spominje, a evo što o tome govore kazivači:

„Sveti Špirijun je zaštitnik maslina, ono doli je njegova kapela...nju su nekad isto od zavita to ti ljudi napravili...od nekog svog zavita su oni to napravili...u tu kapelu tvoj pradida je...od svog zavita kad ga je diglo onda u Žežervu, onomu ratu na Galiciji se zvalo, kako li...u Prvom svjetskom ratu...diglo ga je...pa se on zavitova da ako se on vrati o tamo, da će kupit križ, veliki križ je kupijo...evo ga i danas doli, u toj kapeli, on ga je kupijo. I evo je, kapela, tu ispod nas, na čošku...i na taj se dan, na večer stalo i uru vrimenta navečer molilo se Boga i molila se krunica...A danas palimo sviće...a drži se i misa, u crkvi, svake godine na taj dan. To je sveti Špirijun kojemu su ljudi iz zavjeta radili kapele...“³³

Slika 14 – kapelica sv. Špirijuna u Kostanju

³³ Kazivač: Bašić Stipe (Stipan), rođen 1955.g. u Kostanju.

Slika 15 – unutrašnjost kapelice

ZAKLJUČAK

Za temu svog završnog rada sažeto sam prikazala narodne predaje i vjerske običaje mjesta mojih predaka, sela Kostanje. Ponajprije moram istaknuti da mi se sakupljanje usmenog materijala uistinu svidjelo, razgovori s kazivačima tekli su prirodno, a kazivači su bili začuđeni, iznenađeni, ali i iznimno počašćeni što sudjeluju u bilježenju običaja svojih predaka. Drago mi je što sam se upoznala s tehnikom sakupljanja usmene građe, naučila nešto novo i, što je najvažnije, spoznala sam da uistinu treba cijeniti tradiciju, običaje i kulturu, treba negovati i čuvati ono što su naši preci ostavili nama, za naše dobro.

Teško se danas može naći starih majki, baka i djedova koji na ognjištima svojoj djeci i unučadi pričaju o slavnoj prošlosti. Teško i zbog toga što život danas nosi sa sobom svoje probleme i izazove, i što, malo tko nažalost, razmišlja o onome što baštinimo i što nam baština znači. Našu bismo baštinu mogli pametnim ulaganjem i organiziranjem obnoviti i učiniti još ljepšom. Svijet se sve više bavi razvojem eko-turizma. No, koliko se o baštini zaista vodi računa pitanje je o kojem se može dugo diskutirati. No, jedno je sigurno: Poljica imaju odličan položaj, od mora do Mosora, postoji bezbroj mogućnosti ulaganja u mala gospodarstva, bezbrojni mali spomenici poput kapelica o kojima sam pisala. Imamo jedinstvenu klimu, prelijepu obalu, i dobre, pametne i vrijedne ljude koje žive od svoga rada,

dakle, imamo sve preduvjete, samo još treba upornosti i entuzijazma. To što su nam ostavili naši stari, zaslužuje pažnju već iz samog poštovanja prema njima, a osim toga naša tradicija je lijepa i stoga zavređuje našu pažnju. Konačno, pojave poljičke pučke kulture dokumentiraju stanja iz davno prošlih vremena i mogu imati veliko značenje za razumijevanje poljičke prošlosti. Završit ću riječima iz Poljičkog statuta.³⁴

„Od plemenšćin zakon jest ovoj:

ča baština je stara

ka osta od praotaca

radovati je ima

i uživati je ima

i uživati i ob njoj živiti

oni tko je drži

i častno nije

da je kamo strati i potрати

ondi je ostavit triba

gdi juj je i zastao

Didinstvo ne uskrati

porodu svomu

Plemenščina se ne može prodat,

ni založit u tmi!

³⁴ Mihanović, Frane i dr. urednici, *Poljica - Godišnjak Poljičkog Dekanata*, Gata, Tiskara Poljica – Dugi Rat, 2001., str. 48.-49.

RJEČNIK

B

brguja – gozba, slavlje, fešta

Č

častno – časno

D

didinstvo – djedovina, nasljedstvo

F

falit – nedostajat

friško – svježe

I

izvisina – uzvisina

J

juj – ju

K

komšiluk – susjedstvo

L

limozina – milodar, novčani prilog u crkvi

O

ob – u, uz

ondi – ondje

P

plemenšćin - vlasništvo, obiteljska imovina

pokopati - pokopani

pop – svećenik

R

rike – rijeke

T

tio – 3. l. jd. glagola htjeti, od htio

U

u tmi – u tami

V

vamo - ovdje

LITERATURA

1. Bošković-Stulli-Maja, *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*, MH, Zagreb, 1984.
2. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
3. Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.
4. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr
5. Dragić, Marko, *Deset kamenih mačeva*, Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda, 1999.
6. Dragić, Marko, *Od Kozigrada do Zvonigrada*, Mala nakladna kuća Sveti Jure i Zajednica izdanja ranjeni labud ZIRAL, Baška Voda – Mostar - Zagreb 2001.
7. Dragić, Marko, *Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine, proza, drama i mikrostrukture*, MH u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo, Sarajevo 2005.
8. Horvat, Ivan. *Splitsko - dalmatinska županija*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
9. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
10. Mihanović, Frane i dr. urednici, *Poljica - Godišnjak Poljičkog Dekanata*. Gata, Tiskara Poljica - Dugi Rat, 2001.
11. *Narodne lirske pjesme*, priredio Olinko Delorko, PSHK, knjiga 23, Zora, MH, Zagreb, 1963.
12. *Usmene lirske pjesme*, priredio Stipe Botica, SHK, Zagreb, 1996.
13. *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković-Stulli, SHK, MH, Zagreb 1997.

SAŽETAK

U ovom završnom radu pisala sam o usmenoj književnosti i tradicijskoj kulturi mjesta odakle su moji preci – Kostanja. Razgovarala sam s članovima svoje rodbine o običajima i narodnim predajama s ciljem da proučim kolika saznanja ljudi imaju o minulim vremenima, što najviše pamte te kako se odnose prema tradiciji i narodnim običajima. Rad se dijeli na dva poglavlja. U prvom poglavlju pod nazivom „Povijesne predaje“ obrađujem legendu o poljičkoj heroini Mili Gojsalić koja je žrtvujući svoj život spasila svoj rodni kraj od turske napasti te se osvrćem na strukturu i funkciju poljičkih bratovština nekad i danas. U drugom poglavlju naslova „Vjerski običaji“ koncentrirala sam se na običaje koji se vežu uz vjerske blagdane u selu (Gospin prinos, Blagoslov polja, Ivanjdan, Sveti Mihovil, Gospa od Ružarija i Sveti Špirijun). Poglavlja su popraćena i odgovarajućim fotografijama. Određena kazivanja mojih sugovornika zabilježena su u obliku stvarnog tijeka razgovora što jako dobro pokazuje koliko usmena književnost jest prava riznica znanja koje se prenosi s koljena na koljeno te koliko je ona suvremena i dinamična. Zbog toga ju i treba promatrati kao pravu umjetnost riječi, kao široki oblik književnog stvaranja s individualnim vrijednostima. Vrijednost usmene književnosti i tradicijske kulture neizmjerana je. U usmenoj književnosti i tradicijskoj kulturi ogleda se ono iskonsko, najnevinije, najbolje što nas uvijek iznova može nadahnjivati.

SUMMARY

I choose to write about the oral literature and traditional culture in the village Kostanje. I talked to members of my family about the customs and traditions to discover what do people know about the past times, what do they remember the most and what does tradition and customs mean to them today. This work is divided in two main chapters. In the content of the first chapter which is titled as „Tradition history“ I am revealing the legend that is created around the character of the heroine Mila Gojsalic who saved her native land from the turkish attacks. Also, I wrote about the structures and functions of famous brotherhoods in former Poljica Republic. In the next chapter titled as „Religious customs“ I focused on customs related to religion and holidays in village (such as Gospin prinos, Blessings of fields and others). I also contributed quite number of photographs. Some conversations I managed to write down just like they were previously recorded which is a great way to show how oral literature is modern and dynamic process. That is the main reason why it should be considered as the real art of immemorial time and words, as a form of literal creativity with individual values.